

Életpálya levelekben

Vekerdi László: *Fülep Lajos levelezése*

Fülep Lajos művészettörténész levelezésének dokumentációja hét kötetben jelent meg az MTA Könyvtára és Művészet-történeti Kutatócsoportja közös vállalkozásaként. Az első kötet 1990-ben, az utolsó 2007-ben. A kutatói és szerkesztői munka jelentős részét F. Csanak Dóra végezte, aki tanítványként személyes kapcsolatban is állt Fülep Lajossal. A levelek összegyűjtésével a Fülep-életmű nem csekély részét tárták azon olvasók elé, akik nemcsak a korszakot, de az országos hírű művészettörténész gondolkodását és személyiségét is közelebből szeretnék megismerni.

Az egyes kötetek megjelenése hosszú időt vett igénybe. Vekerdi László ezeket figyelemmel kísérve írta meg recenzióit az egyes levelezés-gyűjteményekhez kapcsolódóan, amelyet a nagyszabású szerkesztői munka is megihletett. A recenziók a *Tiszatájban* és az *Új Forrásban* láttak napvilágot. Az elemzések összegyűjtve az *Új Forrás* könyvek 40. köteteként, *Fülep Lajos levelezése* címmel jelentek meg a tatabányai József Attila Megyei Könyvtár gondozásában, 2009-ben.

Fülep Lajos (1885–1970) igen hosszú életpályát futott be, és szerteágazó tevékenységi köre, másokra gyakorolt hatása olyan szellemi kisugárzásról tanúskodik, amelyet a kötetekbe foglalt levelekből is nyomon követhetünk. Református lelkész, egyetemi tanár, akadémikus, publicista, műfordító – számos olyan tevékenységet folytatott, amelyek lehetővé

tették számára azt, hogy találkozzon a szellemi életben kivételesnek tartott kortársaival.

Leveleiből megismerjük korának híres és kevésbé ismert jeles képviselőit. A levelek emberközelivé teszik például Lukács Györgyöt, Füst Milánt, Illyés Gyulát, Németh Lászlót. Fülep több, egymást követő

generációra tudott hatást gyakorolni, és széleskörű műveltségével példát mutatni a magyar szellemi életben. Írásából a kultúra iránti teljes elkötelezettség, a nagy egyéniségek keresése és tisztelete sugárzik. Tekintélyét még az első világháború előtti években alapozta meg, amikor Budapesten a korabeli művészi élet kíméletlen tollú kritikusaként tűnt fel, majd Ady Endre költészetének első méltatójaként híresült el. A második világháború után az ELTE professzora és az MTA tagja volt.

A Fülep-levelezés kiadását figyelemmel kísérő Vekerdi László a hét kötetéről szóló recenziók gyűjteményét négy fejezetre osztja. Az első 1904–1919-ig terjed, a második 1920–1944-ig, a harmadik 1945–1960-ig, a negyedik 1961–1970-ig.

F. Csanak Dóra aprólékos munkáját méltatja a recenzens, amikor a részletes jegyzetekben közölt bibliografikus adatok sokaságára hívja fel a figyelmet. Ennek fontosságát azért is hangsúlyozza, mert a Füleppel kapcsolatba került személyek ilyen sokoldalú bemutatása, a személyes adalékok a „jegyzetekkel együtt (...) ablakot nyitnak a század

eleji Európa társadalom- és mentalitás-történetére”. (15)

Az első fejezet címe *Hazára találás Itáliában 1904–1919*, amely a levelezés első kötetét recenzálja. Vekkerdi László kiemeli a szerkesztőnek azt a gyakorlatát, hogy részletesebb ismertetést az ismeretlen szereplőknél közöl, az ismerteknek inkább csak életrajzi adatokat ad meg, és bővebben csak Füleppel való kapcsolatukat glosszázza.

„Így az olvasó is szinte beavatást nyer egy különös, vibráló, előkelő, ünnepi, titokzatos, idegen és valahogyan mégis szinte ismerős világba.” (12) A tudós szellemi szülővárosaként tartotta számon Rómát és Firenzét is, ahol több évet töltött, és tagja lett a pezsgő szellemi és társadalmi elitnek. A Fülep-levelekből élénk tárul ennek a korabeli művészetet meghatározó körnek a mindennapi élete, gondolkodása, és megközelíthetőbb lesz általa.

Ebben a fejezetben tudjuk meg azt is, hogy Fülep Lajos édesanyja súlyos beteg. Bensőséges kapcsolatukról tanúskodnak a levelek. A tudományos közéletnek szánt írásaiban szenvedélyes kritikáiról és a kultúra iránti elkötelezettségéről ismert tudós – „öntörvényű géniusz” – olyan oldalát ismerjük meg, amely bizonyára sokak számára meglepetést jelent. Erre a személyes aspektusra a szerkesztői kommentárok jó érzékkel hívják fel a figyelmet, és Fülep sokoldalú bemutatását Vekkerdi is méltatja.

A fiatal Fülep tágas térben mozgott, nem csupán intellektuálisan, de fizikailag is. A leveleken keresztül nem biztos, hogy sikerült volna nyomon követni ezt a mozgást F. Csanak Dóra informatív szerkesztői megjegyzései nélkül. Joggal dicséri őt Vekkerdi László alapos tényfeltáró és leíró munkájáért akkor is, ha a háború idejéről csak néhány levél ismert,

hiszen jobbára a szerkesztői jegyzetekre kell hagyatkoznunk az események követésében.

A második fejezet (*Két Trianon között 1920–1944*) a második, a harmadik és a negyedik kötetéről írt recenziókat tartalmazza. Ebben a korszakban már beszűkül a horizont, a mozgástér csak Magyarországra korlátozódik. A szerkesztői vonalvezetésre továbbra is nagy szükség van, hiszen a személyes kapcsolatok nem egyszerűsödnek. A bibliografikus adatok teszik lehetővé azt, hogy a levelek érthetőek és követhetőek legyenek. Ezért kerül ismét méltatásra az a szerkesztői döntés, amely Fülep Lajos medinai, dombóvári, bajai és zengővárkonyi lelkészi posztját egy egységként kezeli. Ugyanígy tematizáltan kezeli a más helyszíneken, de azonos témában játszódó eseményeket, megkönnyítve az egyes életszakaszok megvilágítását. A szerkesztői magyarázatok elengedhetetlenek a személyes hangú levelekben szereplő utalások, a múltban történt eseményekre vonatkozó hivatkozások megértéséhez.

„A jegyzetek nélkül a Fülep-levelezésben menthetetlenül eltéved az ember, és nem egyszerűen csak az előforduló személyek és hivatkozások bősége miatt. Tán még inkább azért, mert FL levelei többnyire napi gondok, ügyek, történések zaklatottságaiban fognak.” (37)

Így derül fény arra, miért vonult vissza a tudós férfi a lelkészi pályára. A feltételezésekkel szemben nem a sértődöttség, nem is 1919-es professzori kinevezése szorítja háttérbe. A levelek és F. Csanak Dóra alapos munkája nyomán tárul fel a tudós emberi nagyságát bizonyító tény. Tudatosan a falut választva, hivatástudatból lépett Fülep a lelkészi pályára. A szerkesztő által kiválogatott idézetek jól alátámasztják

ezt az elhivatottságot, amit méltán dícsér a recenzens is. Teszi ezt a dicséretet úgy, hogy közben azért kiemeli a szerkesztő szemérmes távolságtartását is a mélyebb, lelki és morális aspektusoktól.

Az utolsó két fejezetben, amely az 1945-től Fülep haláláig terjedő időszakot öleli fel *A koalíciós demokrácia és a diktatúra évei*, valamint *Az utolsó évtized* címmel, F. Csanak Dóra szerkesztő nevével még többet találkozunk, mint eddig. „Jól idéző jó filozófusként” emlegeti az erre az időre már Füleppel személyes ismeretséget tartó szerkesztőt. Sőt! F. Csanak Dóra a „gondosan, megbízható források alapján készült jegyzeteivel, a levelek és a jegyzetek következetes és kis gyakorlat után könnyen kezelhető számozásával, a hivatkozások és utalások egész kötetre figyelő összehangolásával a VII. kötet szerzőtársává nő: történetet beszél el. Nem kizárólag FL-ét. (...) Korunkét, ahogyan azt FL látta és megítélte”.

A kötet végén a szerkesztőről szóló méltatásokat joggal így összegzi Vekerdi László: „Ahogy hűséges és nagy tanítványa, Cs. D. lege artis összegyűjtötte és még a világszerte általában színvonalas levelezéskiadásokban is kiemelkedően precízen szerkesztett, ötletesen és kezelhetően jegyzetelt, internetes adatbázisokhoz hasonlítóan sokoldalú és bőséges utalásokkal és keresési lehetőséggel ellátott hét kötetben kiadta.”

Vekerdi László úgy ítéli meg recenziójában, hogy a levelezéseknek a szellemi életben termett gyümölcsét „Fülep Lajos Egyetemének Levelező Tagozataként” is megközelíthetjük. F. Csanak Dóra jegyzeteivel pedig ez az egyetemi anyag olvasmányossá és izgalmassá is válik egyben.

Ajánlom a kötetet mindazoknak, akiket érdekel a két világháború közötti pezsgő szellemi élet, és egy olyan kivételes életpálya, amelyet Fülep Lajos befutott.

(Új Forrás könyvek, Tatabánya, 2009)

A NÓGRÁDI TÖRTÉNETI MÚZEUM programjai

szeptember-októberben (3100 Salgótarján, Múzeum tér 2.; www.nograd-muzeumok.hu) ••
Állandó kiállítások: *NÓGRÁD AZ ÚJ KORBAN* – Történeti kiállítás 7 képben. *KÉPTÁR* – Válogatás a Mihályfi-gyűjteményből. •• Időszaki kiállítások: *(H)ARC* – Robert Capa kiállítása (szeptember 10-től november 15-ig). • *XIV. Salgótarján–Cered Nemzetközi Művésztelep és vendégeinek kiállítása* (szeptember 15-től október 31-ig). • *NÉPÜNK GENETIKAI CSALÁDFÁJA* – A magyarság eredete (szeptember 28-tól október 11). • *50 ÉV KINCSEI* – Válogatás a Nógrádi Történeti Múzeum gyűjteményeiből (december 31-ig). •• Programok: *KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG NAPJAI* (Szeptember 19–20.). • *MÚZEUMOK ŐSZI FESZTIVÁLJA* (Október 1-től november 15-ig). Benne „A NAGY RAJZOLÁS” (Október 10. 9 óra), a XIV. Cered-Salgótarján Nemzetközi Művésztelep megnyitója (október 10.). • *A MÚZEUMOK DÉLIDŐBEN sorozat* vendégei: dr. Hír János paleontológus: *Az emberiség fejlődésének emlékei Észak-Magyarországon* (október 6. 12 óra); Al Ghauí Hesna tudósító: *Egy hírriporter a 21. századból - Válságövezetek szóban, képpel* (okt. 12. 12 óra). •• **A NÓGRÁDI TÖRTÉNETI MÚZEUM BÁNYÁSZATI KIÁLLÍTÓHELYE** (3200 Salgótarján, Zemlinszky út 1.). • Állandó kiállítások: *SZÉNBANYÁSZAT NÓGRÁD MEGYÉBEN A KEZDETEKTŐL 1946-IG.* • *FÖLDALATTI BÁNYAMÚZEUM.* • *KÜLSZÍNI GÉPPARK.*